

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครั้งหนึ่งสื่อทางเพศเคยเป็นสิ่งต้องห้ามในการพูดถึง แต่ปัจจุบันได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน สื่อชนิดนี้ไม่ต้องระบุแหล่งที่มา ผู้คนเข้าถึงได้ง่ายและยอมรับกันได้ นอกจากนี้ยังเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ โดยสื่อทางเพศปรากฏบนหน้าปกของนิตยสารกระแสหลักสำหรับผู้ชายในการโปรโมทดนตรี ภาพยนตร์ คนดัง ๆ ทางทีวี และในคอลัมน์ให้คำแนะนำของหนังสือผู้หญิง (Paul, 2005, Inside Cover)

สื่อทางเพศ (Pornography) เป็นสิ่งล่อแหลม ทำให้เกิดประเด็นถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันเสมอมา และโดยมากก็มักจะเกี่ยวข้องกับเรื่องศีลธรรมจรรยาว่าด้วยความเหมาะสมและผลกระทบต่อสังคมเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม สื่อทางเพศแพร่กระจายเข้าแทรกซึมถึงทุกครัวเรือน ยามเปิดรับสื่อใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ นิตยสาร หรืออินเทอร์เน็ต ก็มักจะมีเรื่องดังกล่าวนี้แนบติดมาด้วยแทบทุกครั้ง หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่า สื่อชนิดนี้อยู่รอบตัวเราและวนเวียนอยู่ในชีวิตประจำวันนั่นเอง

ในปัจจุบันสื่อทางเพศถูกหลอมรวมเข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมร่วมสมัย (Pop Culture) ซึ่งความละอายนหรือการปกปิดซ่อนเร้นมีแนวโน้มจะค่อย ๆ มลายหายไปทุกวัน ในต่างประเทศเด็กจำนวนมากสามารถเข้าถึงหนังสือชายภาพวบบหวิวเหล่านี้ได้โดยง่าย อาทิ Penthouse หรือ Playboy ไม่เพียงแค่นั้นสื่อเฉพาะทางหรือสื่อลามกทางอินเทอร์เน็ตเท่านั้น ภาพวบบหวิวยังไปอยู่ในนิตยสารระดับกลาง ๆ ของผู้ชายอย่าง Maxim อีกด้วย (Paul, 2005, p. 5)

สำหรับในประเทศไทย ภาพแสดงเรือนร่างของผู้หญิงนุ่งน้อยห่มน้อย มีให้เห็นอยู่ทั่วไป นิตยสารแนวแฟชั่นซึ่งวางอยู่ในบ้านยังสลับแทรกภาพนางแบบโชว์เรือนร่างเป็นจำนวนหลายสิบหน้า เมื่อไปร้านตัดผมชายตามตรอกซอกซอย หลายร้านจะมีปฏิทินรูปหญิงสาวเปลือยกายแขวนอยู่ หรือถ้าหากเดินผ่านตามแผงหนังสือ ก็สามารถหาซื้อนิตยสารที่มีภาพประเภทโป๊เปลือยได้ไม่ยาก ด้วยสนนราคาอย่างต่ำไม่กี่สิบบาท

อย่างไรก็ตาม แม้ใน 20 ปีหลังมานี้ สื่อที่ขายภาพทางเพศอาจจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทว่าความคิดความอ่านของคนในสังคมเกี่ยวกับสื่อชนิดนี้ยังไม่ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงเข้ายังเชื่อแบบเดิม ๆ โดยปราศจากการต่อต้าน (Paul, 2005, pp. 4-11) เมื่อมองไปยังสื่อรอบตัว

เราในทุกวันนี้ ภาพทางเพศยังถูกมองว่าขัดต่อศีลธรรมอันดีในสังคม แม้จะมีผู้ออกมาจุดกระแสเรื่องความสุนทรีย์ในภาพเหล่านี้ อาทิ บทความวิจารณ์ภาพทางเพศใน “มติชนสุดสัปดาห์” ของ นิวัติ กองเพียร แต่เมื่อเทียบกับกระแสต่อต้านในสังคม และการเกาะกุมอำนาจของภาครัฐแล้ว การมองภาพทางเพศในแนวทางที่ไม่ใช่ศีลธรรมจรรยา ยังถือเป็นส่วนน้อย

นอกจากนี้ แม้จะมีความเชื่ออยู่บ้างว่าภาพทางเพศเป็นความมั่งคั่ง แต่ส่วนใหญ่จะถูกมองในแง่ของความเป็นศิลปะผ่านเรือนร่างอิสตรี และคุณประโยชน์ของภาพในแง่ของการพักผ่อนหย่อนใจ มากกว่าจะหาสาระจริงจังทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งอันที่จริงแล้ว ภาพทางเพศก็เป็นสื่อชนิดหนึ่ง และสื่อเหล่านี้ย่อมผ่านการหมักบ่มและติดตั้งค่านิยมทางสังคมวัฒนธรรมเอาไว้จนเป็นเรื่องปกติ ดังนั้น เพราะภาพทางเพศเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต และถือเป็นสื่อชนิดหนึ่งในสังคม ภาพดังกล่าวจึงน่าจะเป็นมากกว่ากิจกรรมสันตนาการ หรือการใช้เวลาว่างอย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ ในทางตรงกันข้าม ภาพเหล่านี้ที่เรามองเห็นและเสพกันจนชินชาชิน สามารถทำการสื่อสารคิดและความคิด ไปจนถึงปลุกฝังทัศนคติบางอย่างจากตัวภาพถ่ายนั่นเอง ที่น่าสนใจคือวัฒนธรรมการบริโภคภาพทางเพศเกิดขึ้นอย่างปกติ แบนเนี่ยน จนกระทั่งคนส่วนใหญ่ไม่ทันสังเกต

เมื่อเราพิจารณาว่า ภาพทางเพศปรากฏอย่างมากมายทุกสื่อรอบตัวเรา และย่อมจะมีอิทธิพลหรือความสำคัญบางประการ ควรค่าแก่การหยิบนำมาสนใจหาความรู้ ทว่าในแง่ของความเป็นจริงแล้ว งานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องทางเพศโดยเฉพาะความโป๊เปลือย มักจะถูกจับจ้องมองดูอย่างไม่เป็นมิตรจากผู้คนในสังคม และมีปริมาณการศึกษาออกมาน้อยเมื่อเทียบกับงานวิจัยประเภทอื่นในวงวิชาการ ทำให้ พาเมล่า พอล บรรณาธิการหนังสือ “Pornified” (2005) เล่าถึงประสบการณ์ที่เธอพบเจอในการศึกษาสื่อทางเพศว่า ในครั้งหนึ่งถึงกับมีคนกล่าวกับเธอว่า “ผู้หญิงดี ๆ อย่างเธอ ทำไมถึงมาศึกษาเรื่องแบบนี้” (Paul, 2005, p. 1)

ในบรรดางานวิจัยว่าด้วยสื่อทางเพศ ซึ่งส่วนใหญ่ไหลทะลักมาจากฝั่งอเมริกาที่ขึ้นชื่อว่าเป็นเปิดเสรีทางความคิดมาก ภาพรวมก็คือ มีทั้งมุมมองกับสื่อเหล่านี้ในทางบวกและลบ คละเคล้ากันไป ในหนังสือ “Pornography” ซึ่งรวมงานวิจัยสื่อทางเพศ ได้แบ่งแนวทางการวิจัยสื่อทางเพศ ออกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ (1) แนวอนุรักษนิยม มองว่าสื่อทางเพศจะทำให้สังคมเสื่อมทรามลง (2) แนวสตรีนิยม มองว่าสื่อทางเพศเป็นการกดขี่ผู้หญิง และสนับสนุนการล่วงละเมิดทางเพศ และ (3) แนวเสรีนิยม มองว่าสื่อทางเพศไม่เป็นพิษเป็นภัย และยังปลดปล่อยจินตนาการทางเพศให้แก่ผู้อ่านด้วย (Linz and Malamuth, 1993, pp. 6-15) ทั้งนี้ เมื่อมองในเชิงปริมาณของงานที่ศึกษาแล้ว จะพบว่าแนวทางอนุรักษนิยมและแนวสตรีนิยม ซึ่งมองสื่อทางเพศในแง่ลบ ยังมีปริมาณมากกว่าแนวทางเสรีนิยมอยู่พอสมควร อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจประการสำคัญก็คือ โดยภาพรวม

ของการศึกษานั้น แม้ว่าจะยังไม่เทียบเท่าการศึกษาของสื่อประเภทอื่น ๆ แต่อาจจัดได้ว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับสื่อทางเพศเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

สำหรับในวงวิชาการของประเทศไทย การศึกษาเรื่องสื่อทางเพศยังติดอยู่กับแนวความคิดทางศีลธรรมจรรยา นั่นคือมองว่าสื่อเหล่านี้คือตัวปัญหาในสังคมและต้องหาวิธีการควบคุมจัดการปัญหาดังกล่าว อาทิ วิทยานิพนธ์ของ สุธีรา คุณธรรม (2547) เรื่อง “การศึกษาปัญหาและจัดการกับปัญหาของนักศึกษาชาย ปวช. ปี 1 อันเนื่องจากการเห็นภาพโป๊ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ไทยรายวันฉบับวันอาทิตย์” และงานของ ธนะชัย ผดุงธิตติ (2545) ที่ศึกษาเกี่ยวกับงานยุติธรรมในแง่ของการกระทำคามผิดทางเพศ เป็นต้น

ภาพรวมของการศึกษาสื่อทางเพศในเมืองไทยในช่วงก่อนหน้านี้นี้ สะท้อนว่าโลกวิชาการมองการบริโภคสื่อชนิดนี้ในเชิงลบ โดยเฉพาะการมองในแง่ของการเป็นปัญหาหรือผลเสีย และจะต้องจัดการแก้ไข ซึ่งน่าสังเกตว่าค่านิยมตั้งแต่ครั้งอดีตที่ว่าสื่อทางเพศเป็นสิ่งไม่ดีนั้น อาจจะมีอิทธิพลต่อโลกวิชาการด้วยการทำให้ผู้ศึกษาวิจัยสื่อทางเพศยังยำเกรงอำนาจของศีลธรรมจรรยาอยู่ก็เป็นได้ นอกจากนี้ การศึกษาด้วยแนวทางศีลธรรมจรรยาอาจจะเป็นหนึ่งในวิธีการทำความเข้าใจสื่อทางเพศก็จริง แต่แนวทางดังกล่าวไม่ได้เป็นวิธีการเดียวสำหรับการศึกษาสื่อชนิดนี้ทั้งหมด ซึ่งจะทำให้คำอธิบายสำหรับสื่อทางเพศโดยรวมนั้นไม่เพียงพอ

อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าจะไม่มีใครศึกษานอกเหนือจากแนวทางศีลธรรมจรรยาเลย ในระยะหลัง ๆ มา นี้ เราจะพบความเปิดกว้างในโลกวิชาการซึ่งมีผู้ศึกษาสื่อทางเพศในมุมมองที่แปลกและแตกต่างมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อชนิดนี้ของ อาทิตย์ รัตนโอฬาร (2550) หรือแบบแผนการบริโภคสื่อทางเพศของ สุระ ศรีศิริ (2550) ซึ่งเปิดแง่มุมใหม่ให้กับการศึกษาสื่อทางเพศในอีกด้านหนึ่ง

ข้อสังเกตประการสำคัญสำหรับงานศึกษาว่าด้วยสื่อทางเพศในเมืองไทยก็คือ ยังมีช่องว่างบางประการที่รอให้มีการศึกษาเพิ่มเติม เพราะงานศึกษาส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปยังตัวผู้รับสาร (Receiver) เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการสำรวจ ทัศนคติ หรือการให้ความหมายจากผู้ใช้สื่อเหล่านี้ โดยแทบจะไม่มีงานชิ้นใดที่พูดถึง “สาร” (Message) หรือ “ตัวบท” ของสื่อทางเพศเลย สิ่งนี้สะท้อนว่าการที่โลกวิชาการเน้นไปยัง “ผู้รับสาร” หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่ายังมีการคิดแบบ “ผลกระทบ” (Impact) เป็นส่วนใหญ่อยู่ นอกจากนี้ยังน่าตั้งข้อสังเกตว่า อาจเป็นไปได้ที่การศึกษา “สาร” ยังขาดแคลนเพราะยังไม่มีเครื่องมือในการวิเคราะห์ “สาร” จึงทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนในการศึกษามากกว่าแนวทางอื่น

สำหรับคุณประโยชน์สำหรับการศึกษาในแง่ของ “สาร” จะถือเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ ให้แก่วงวิชาการด้านสื่อทางเพศ เพราะการศึกษาตัวผู้รับสารเป็นการถ่ายทอดความคิดจาก ตัวบุคคล ซึ่งยังอาจจะถูกความเชื่อทางศีลธรรมจรรยาของสังคมกดทับเอาไว้ แต่สำหรับการศึกษา เฉพาะตัวสารแล้ว ผู้วิจัยจะสามารถตีความได้อย่างเป็นอิสระภายใต้กรอบแนวคิดทางวิชาการ ทั้งนี้ เอกลักษณะของการศึกษา “สาร” คือ การเผยให้เห็นรหัสที่แฝงเร้นอยู่ในโลกของการสื่อสาร นั้นเอง

การศึกษาเรื่อง “สาร” ในแวดวงวิชาการสายโครงสร้างนิยม (และต่อมาคือ หลัง โครงสร้างนิยม) ที่ได้รับการพูดถึงอย่างมาก คือ การวิเคราะห์เรื่อง “ภาษา” (Language) ของ แฟร์ดินันด์ เดอ โซซูร์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ภาษาเป็นระบบการสื่อความหมายที่มีโครงสร้าง มีการจัด องค์ประกอบย่อยมารวมกันเป็นส่วนรวม และก่อให้เกิดกระบวนการสร้างความหมายที่เป็นไป อย่างมีกฎเกณฑ์ ทั้งนี้ “ภาษา” ในทัศนะของ เดอ โซซูร์ไม่ได้เป็นแค่เพียงภาษาพูดหรือภาษาเขียน แต่ก้าวไปไกลถึงภาษาในฐานะของสัญญาณที่กำกับควบคุมการสื่อความหมาย ดังนั้น ในวิธีการคิด แบบนี้ภาพถ่ายก็เป็นภาษาชนิดหนึ่งเช่นกัน นั่นคือ ภาษาภาพ

แนวความคิดของ แฟร์ดินันด์ เดอ โซซูร์ ได้รับการสานต่อโดย โรลิ่งด์ บาร์ตส์ ซึ่งเป็น ศาสตราจารย์ด้านสัตวศาสตร์ของวิทยาลัยแห่งฝรั่งเศส บาร์ตส์สนใจศึกษาเรื่องทั่ว ๆ ไปในชีวิต สังคมประจำวันเอาไว้ในงานช่วงต้นของเขา เนื่องจากบาร์ตส์เห็นว่า สิ่งที่คุณสามัญธรรมดาและ เวียนว่ายอยู่ในการรับรู้ทั่ว ๆ ไป ล้วนมีอะไรแฝงแฝง คอยกล่อมเกลา และสื่อสารความหมายกับ ผู้คนอย่างมากมาย ที่สำคัญคือลักษณะเช่นนี้ดำเนินไปโดยที่คนส่วนใหญ่ไม่รู้ตัว หรือที่บาร์ตส์ เรียกว่า “มายาคติ” (Myth) ซึ่งก็คือสิ่งที่เรารับรู้โดยธรรมชาติ ปราศจากการถกเถียง และซึมซับไป ว่าเป็นสิ่งสามัญธรรมดา โดยที่ความจริงแล้วมันอาจมีอะไรลึกซึ้งซุกซ่อนอยู่ และความปกติ ดังกล่าวหาใช่เป็นความจริงตามธรรมชาติ เพราะมายาคติถูกหล่อหลอมขึ้นโดยอิงกับเงื่อนไขทาง สังคมวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์เท่านั้น

บาร์ตส์เห็นว่ากระทั่งสิ่งธรรมดาในสังคม อาทิ ภาพถ่ายของนายทหารผิวดำยกมือ วันทยาหัตถ์ในหน้านิตยสาร ดูเหมือนภาพธรรมดาภาพหนึ่ง แต่อันที่จริงมันสื่อความหมายและ ปลุกฝังความคิดให้แก่คนดู โดยสะท้อนถึงการแสดงความนอบน้อมต่อลัทธิจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส การสื่อสารดังกล่าวนี้ทำให้คนดูภาพและอ่านนิตยสารนั้นรับรู้อย่างปราศจากคำถาม และเห็นว่า การที่คนจะนอบน้อมต่อลัทธิจักรวรรดินิยม นั้น เป็นเรื่องธรรมดา

บาร์ตส์อธิบายว่ามายาคติเปลี่ยนประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นเรื่องธรรมชาติ ดังนั้นภารกิจของนักถอดรหัสมายาคติคือการค้นหาว่าประวัติศาสตร์ (เรื่องเล่าชนิดหนึ่งที่ผ่านมาการหยิบเรื่องจริงบางส่วนมาเป็นตัวแทนทั้งหมด และ/หรือผ่านการเสกสรรกันขึ้นมาใหม่-ผู้วิจัย) ส่วนไหนกันแน่ที่ซ่อนอยู่ในมายาคติ ต้องระบุให้ได้ว่าอะไรเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงในช่วงเวลาหนึ่งของยุคหนึ่ง ๆ และต้องตั้งคำถามว่าการที่ความเชื่อและคุณค่าบางอย่างถูกทำให้ดูเป็นธรรมชาตินั้น เป็นไปเพื่อสนองต่อผลประโยชน์ของใคร

การศึกษาของบาร์ตส์ ในหนังสือ “Mythology” ซึ่งออกตีพิมพ์ในฝรั่งเศสปี 1957 นั้นกระตุ้นความสนใจของคนจำนวนมากตลอดมา เพราะเป็นกระบวนการแบบโครงสร้างนิยมที่เผยให้ผู้อ่านทราบว่า สิ่งสามัญธรรมดาในชีวิตล้วนมีอะไรฝังแฝงอยู่ และทำการสื่อสารความหมายบางอย่างที่เราไม่รู้แต่ไม่รู้ตัว แน่แน่นอนว่า สิ่งใกล้ตัวที่บาร์ตส์ศึกษานั้นครอบคลุมแทบทุกอย่างในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็น หนังสือโรมัน มวยปล้ำ ไวน์ ผงซักฟอก รูปสมัครผู้แทนฯ หรือ หนังสือแนะนำท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้บาร์ตส์สามารถวิเคราะห์ออกมาให้เห็นว่าเบื้องหลังของสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นกระบวนการสื่อสารในโลกทุนนิยมของฝรั่งเศส และสะท้อนถึงอุดมการณ์ของชนชั้นกลางที่แพร่กระจายเข้าไปยังทุกพื้นที่

ในขณะเดียวกัน จุดที่น่าสนใจก็คือ โรลองด์ บาร์ตส์ เคยกล่าวถึง “ความลึกซึ้ง” ของภาพทางเพศเอาไว้ด้วย โดยศึกษาภาพที่สื่อความหมายโดยตรงอย่างเดียว (Unary Photography) เขาได้ยกตัวอย่างถึงภาพข่าวต่าง ๆ ซึ่งยังรวมไปถึงภาพโป๊เปลือย (Pornography - ซึ่งหลายครั้งโลกวิชาการจะใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษคำนี้ในความหมายซ้ำซ้อนกันระหว่าง “สื่อทางเพศ” กับ “ภาพโป๊เปลือย” ขึ้นอยู่กับบริบทที่กล่าวอ้างถึง) เขาเห็นว่าภาพที่สื่อความหมายตรงอย่างเดียวได้เพียงบันทึกภาพในห้วงเวลาขณะเกิดเหตุเอาไว้ แต่ไม่ได้มีอะไรให้ขยายความมากไปกว่านั้น นอกเหนือจากที่เห็น ๆ กันอยู่ (ผู้หญิงเปล่านั้นเปลือย ก็คือ ผู้หญิงเปล่านั้นเปลือย) ภาพโป๊เปลือยเฉย ๆ จะไม่มีแง่มุมบางอย่างของศิลปินหรือความสร้างสรรค์อยู่เท่าใดนัก ดังนั้น ภาพโป๊เปลือยคือภาพอันไร้เดียงสา (Naïve) อย่างไรก็ตาม ภาพอีโรติก (Erotic) ถือเป็นภาพที่มีการใส่ความคิดและบิดเบือนบางอย่างออกไปจากความบริสุทธิ์ดั้งเดิม (ผู้หญิงเปล่านั้นเปลือย เป็นมากกว่า ผู้หญิงเปล่านั้นเปลือย หรือ เป็นสัญลักษณ์หนึ่ง) ซึ่งถือว่าเป็นจุดที่น่าสนใจศึกษา สำหรับบาร์ตส์แล้ว ภาพอีโรติกนั้นเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งกว่าภาพโป๊เปลือยล้วน ๆ เพราะภาพดังกล่าวเรียกร่องการตีความได้หลากหลาย และออกมาจากความสร้างสรรค์และความเป็นศิลปินของช่างภาพอีกด้วย (Kidd, 2003, Abstract)

สำหรับในประเทศไทย ลักษณะของสื่อแนวอิโรติกปรากฏให้เห็นมานานแล้วในรูปแบบของจิตรกรรมฝาผนัง จนกระทั่งเมื่อเปลี่ยนผ่านยุคสมัยมาจนถึงปัจจุบัน สื่อแนวอิโรติกได้ขยายขอบเขตไปสู่ “ภาพถ่าย” ซึ่งภาพถ่ายถือเป็นสื่อที่เกิดขึ้นหลังจากมีเทคโนโลยีด้านการถ่ายภาพเข้ามา และเป็นสื่อชนิดหนึ่งที่มีพลังอำนาจในการสื่อสาร กระทั่งมีคำกล่าวที่ได้ยินกันบ่อยครั้งว่า “ภาพเดียวแทนคำนับพันคำ” การที่บาร์ตส์แยกให้เห็นว่า “ภาพไปเปลี่ยน” ว่าต่างจาก “ภาพอิโรติก” นั้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสงสัยใน “ภาพอิโรติก” ว่าจะเป็นสถานที่ที่ชุกช่อนคติทางสังคมวัฒนธรรมอันมีพลังอำนาจเอาไว้ และมีกระบวนการแสดงออกผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของภาพ ซึ่งถือว่เป็นสิ่งที่น่าสนใจและน่าศึกษามากในโลกวิชาการ เพราะยังไม่มีใครทำการศึกษารื่องนี้ โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องภาพถ่ายในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการเน้นไปที่ “เทคนิคการถ่ายภาพ” หรือ “ศิลปะการถ่ายภาพ” มากกว่าจะเป็น “ความหมายในภาพ” และในแวดวงการศึกษาด้านความหมายของภาพก็มุ่งเน้นไปยัง “ภาพโฆษณา” เป็นส่วนใหญ่ ดังเช่นงานศึกษาของ ญัฐพงษ์ หรือรักษาพิทักษ์ (2540) ที่วิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และความหมายของภาพอุปลมาอุปลไมยในโฆษณาสื่ออนิตยสาร ซึ่งเป็นกรวิเคราะห์โครงสร้างของภาพ แต่ยังไม่ได้ศึกษาลงลึกไปถึงขั้นค้นหาหมายาคติหรือกระบวนการสร้างมายาคติแต่อย่างใด

จากแนวคิดเรื่อง “มายาคติ” ของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ เราจะเห็นว่า สิ่งต่าง ๆ ในสังคมล้วนปรุงแต่งและแฝงคติความเชื่อเอาไว้ เมื่อนำมาสัมพันธ์กับเรื่อง “ภาพอิโรติก” แล้ว จะพบถึงความน่าสงสัยใคร่รู้ประการสำคัญ เพราะภาพอิโรติกคือการถ่ายภาพเรือนร่างของหญิงสาว ซึ่งถือเป็นเรือนกายตามธรรมชาติที่ไม่น่าจะมีอะไรมาปรุงแต่ง แต่ถึงแม้เป็นการถ่ายภาพ “ธรรมชาติของมนุษย์” ก็ตาม “มายาคติ” ก็ยังไหลเข้าไปทำงานในสิ่งที่ดูเป็นธรรมชาติที่สุดนี้ได้ หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่า กระทั่งร่างกายหญิงสาวที่น่าจะเป็นธรรมชาติที่สุด มายาคติก็ยังเข้าไปทำงานจนกระทั่งภาพหญิงสาวเปล่านั้นเปลี่ยนถูกปรุงแต่งและไม่เป็นธรรมชาติอีกต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นปัญหาการวิจัยว่า เมื่อในโลกวิชาการได้ตอกย้ำว่า “มายาคติ” ปรากฏอยู่ในแทบทุกส่วนของสังคม และคอยทำงานกำกับคติความเชื่อ ค่านิยมของผู้คนเอาไว้ไม่เว้นแม้กระทั่งรูปหญิงสาวเปลือยเปล่า อย่างไรก็ตาม ในโลกแห่งความเป็นจริง ผู้คนยังมองภาพหญิงสาวเปลือยเปล่าในแง่มุมที่จำกัด นั่นคือ เป็นเพียงการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นเพียงความงาม และเป็นเพียงปัญหาทางสังคม ดังนั้น ถ้านำเอาโลกวิชาการกับความเป็นจริงมาบรรจบกัน ภาพหญิงสาวเหล่านั้นน่าจะมี “มายาคติ” บางอย่างชุกช่อนอยู่

ขณะที่นักวิชาการด้านภาพอย่างจอห์น เบอเกอร์ เชื่อว่าภาพต่าง ๆ ได้นำพาเอา “อุดมการณ์” (Ideology) ของตัวของมันมาด้วย โดยเรื่องของเพศสภาพ หรือชนชั้นทางสังคม ถือเป็นเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจ้องมองรูปภาพทั้งหลาย (Berger, 1977, pp. 7-33) จึงเป็นที่น่าขบคิดต่อข้อสงสัยว่า แล้ว “เพศสภาพ” และ “ชนชั้น” เข้าไปซุกซ่อน “มายาคติ” เอาไว้ในภาพอิโรติกอย่างไร

ผู้วิจัยหวังว่า การศึกษาหามายาคติในภาพอิโรติก จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึง อุดมการณ์ คติความเชื่อ หรือกรอบวิธีคิดของคนในสังคม ซึ่งผู้คนเหล่านั้นอาจจะหลงลืมหรือไม่ รู้ตัว อีกทั้งยังเป็นการเปิดแง่มุมใหม่ ๆ ทางวิชาการ เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ที่กว้างขวางขึ้น ในแง่ของสื่อทางเพศที่ไหลวนในชีวิตประจำวันต่อไป

ปัญหานำการวิจัย

1. การผลิตซ้ำมายาคติเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในภาพอิโรติกมีลักษณะอย่างไร
2. กรอบรหัสทางเพศสภาพและชนชั้นเข้าไปกำกับกระบวนการสร้างความหมายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในภาพอิโรติกอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์และตีความการทำงานของมายาคติว่าด้วยผู้หญิงที่เข้าไปกำกับกระบวนการสร้างความหมายในภาพอิโรติกของนิตยสารไทย

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยมายาคติของผู้หญิงในภาพถ่ายของอิโรติกไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะวิเคราะห์โครงสร้างของ “ภาพอิโรติก” ในนิตยสารไทย และเพื่อแสดงถึงมายาคติในปัจจุบัน จึงได้เลือกเอาเฉพาะภาพนางแบบไทย ในนิตยสารชายภาพอิโรติกยุคสมัยใหม่ที่ตีพิมพ์ในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีจากวันศึกษา มาทำการวิจัย

ทั้งนี้ เนื่องจากนิตยสารมีหลายกลุ่มเป้าหมาย และเน้นลักษณะนางแบบต่างกันออกไป ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกให้มีลักษณะหลากหลาย โดยมีฐานความเชื่อตามแบบโครงสร้างนิยมว่า ไม่ว่าตัวนิตยสารจะแตกต่างกันอย่างไร ก็ต้องมีโครงสร้างกำกับเหมือนกันเพียงแต่อาจต่างกัน

รายละเอียดปลีกย่อย ทั้งนี้ได้เลือกเอาระดับของนิตยสาร อันได้แก่ หัวไทย/หัวนอก และตัวนางแบบ คือ มีชื่อเสียงและสถานะทางสังคม/ไม่มีชื่อเสียงและสถานะทางสังคม มาเป็นเกณฑ์เพื่อเลือกให้กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะไม่เหมือนกัน

นิตยสารชายภาพอิโรติกที่เป็นตัวแทนในการศึกษาจึงประกอบไปด้วย นิตยสารชายภาพอิโรติกที่เป็นของคนไทยและเน้นนางแบบที่มีชื่อเสียงและสถานะในวงการบันเทิง ได้แก่ Mars, นิตยสารชายภาพอิโรติกที่มีเครือข่ายจากต่างชาติ เน้นนางแบบมีชื่อเสียงและสถานะในวงการบันเทิง ได้แก่ FHM นิตยสารชายภาพอิโรติกที่เป็นของคนไทย เน้นนางแบบไม่มีชื่อเสียงและสถานะในวงการบันเทิง ได้แก่ ดารานางแบบ และนิตยสารชายภาพอิโรติกที่มีเครือข่ายจากต่างชาติ เน้นนางแบบไม่มีชื่อเสียงและสถานะในวงการบันเทิง ได้แก่ Penthouse

เพื่อให้เหมาะสมกับระยะเวลาการศึกษา ผู้วิจัยได้คัดเลือกภาพอิโรติกในหน้านิตยสารดังกล่าวออกมาหัวหนึ่งสือละ 3 ชุดภาพ (เซ็ทภาพ/Set) รวมเป็นทั้งหมด 12 ชุดภาพ และจะเน้นในการมองถึงกรอบรหัสด้าน เพศสภาพ และชนชั้นในภาพถ่ายดังกล่าว

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

สื่อทางเพศ (Pornography) หมายถึง สื่อที่นำเสนอและจัดทำขึ้นเพื่อความบันเทิงทางเพศ เพื่อระบายอารมณ์ทางเพศ หรือเพื่อเป็นการให้ความรู้เรื่องเพศ โดยมีรูปแบบทั้งถ้อยคำ เสียงภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหวที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อชนิดต่าง ๆ ทั้ง อินเทอร์เน็ต คลิปวิดีโอ วิดีโอ ซีดี ดีวีดี และสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อทางเพศนี้มักจะถูกมองในแง่ลบ ดังนั้น คำว่า Pornography ในภาษาอังกฤษจึงไม่ได้หมายความถึงแค่สื่อทางเพศทั่วไป แต่บางครั้งยังหมายถึงสื่อโป๊เปลือยหรือสื่อลามกอีกด้วย

ภาพอิโรติก (Erotic) หมายถึง ภาพที่เสนอภาพผู้หญิงที่ไม่ได้เน้นไปที่สรีระ รูปร่างที่เปิดเผยหน้าอก และอวัยวะเพศอย่างชัดเจน แต่จะเป็นไปในลักษณะของการแสดงท่าทางในการกระตุ้นอารมณ์ และความรู้สึกของผู้ดู ภาพแบบนี้จะเน้นความงดงามมากกว่าภาพโป๊เปลือยแบบโจ่งแจ้ง

ภาพโป๊เปลือย (Pornography/ Obscenity) หมายถึง ภาพที่นำเสนอภาพผู้หญิงที่เน้นไปยังสรีระรูปร่าง และเปิดเผยอวัยวะเพศอย่างชัดเจน บางครั้งใช้ภาษาอังกฤษแทนคำนี้ว่า Pornography แต่เมื่อต้องการแยกแยะให้เห็นถึงระดับของความโจ่งแจ้ง จะใช้คำว่า Obscenity เพื่อแสดงถึงลักษณะภาพที่ค่อนข้างหยาบคายและแสดงอวัยวะเพศอย่างตรงไปตรงมามากกว่า

นิตยสารภาพถ่ายอิโรติก หมายถึง สิ่งตีพิมพ์ที่ออกวางจำหน่ายด้วยกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน ทั้งหน้าปกและภายในมีการใช้รูปภาพนางแบบที่เน้นรูปร่างสรีระ และแสดงท่าทางในการกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกทางเพศของผู้ดู

มายาคติ (Myth) หมายถึง วิธีคิดของแต่ละสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเป็น “วิธีการสรุปแนวคิด” (Conceptualization) เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มายาคติปรากฏได้ในทุกสังคมรวมถึงสังคมสมัยใหม่ด้วย สำหรับมายาคติของสังคมสมัยใหม่ก็เช่นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นผู้หญิง (ผู้หญิงเป็นเพศที่เข้าใจยาก) และความเป็นผู้ชาย (ถูกผู้ชายร้องไห้ไม่เป็น) เป็นต้น ทั้งที่ความเป็นจริงแล้ว ความเป็นผู้หญิงและเป็นผู้ชายอาจจะมีมากกว่านั้น แต่กลับถูกสรุปแนวคิดให้เหลือเพียงแค่ เพศหญิงเข้าใจยาก หรือถูกผู้ชายร้องไห้ไม่เป็น เท่านั้น

มายาคติในภาพอิโรติก หมายถึง การที่ภาพอิโรติกถูกคัดเลือกเพียงบางลักษณะในองค์ประกอบมานำเสนอให้ดูราวกับเป็นตัวแทนของลักษณะทั้งหมด จนเกิดความหมายที่ครอบงำความคิดของผู้คน โดยปกติแล้วภาพอิโรติกสามารถปรากฏออกมาได้หลายรูปแบบ แต่ในความเป็นจริงกลับถูกเลือกนำเสนอให้มีลักษณะบางอย่างซ้ำ ๆ กัน ซึ่งได้แก่การที่ถูกรหัสทางด้านเพศสภาพและชนชั้นในสังคม คอยกำกับเอาไว้

โครงสร้างการสร้างความหมาย หมายถึง การจัดองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ในส่วนรวมทั้งหมด และก่อให้เกิดกระบวนการสร้างความหมายในภาพรวมขึ้นมา กระบวนการทั้งหมดนี้มีได้ดำเนินไปอย่างเดาสุ่ม สะเปะสะปะ หากแต่ต้องมีกฎเกณฑ์ มีหลัก มีโครงสร้าง มีระบบที่แน่นอน ในงานศึกษาเรื่องมายาคติในภาพอิโรติกของนิตยสารไทย โครงสร้างการสร้างความหมาย คือ องค์ประกอบต่าง ๆ ในภาพที่มารวมกันสร้างความหมายภาพรวม โดยองค์ประกอบดังกล่าวประกอบไปด้วย (1) ตัวนางแบบ อันได้แก่ ลักษณะรูปร่างหน้าตา สีผิว การโพสท่า และจุดยืนในการจ้องมองจากตัวนางแบบและผู้ชม (2) ฉากหลังและอุปกรณ์ประกอบฉาก อันได้แก่ สิ่งที่เข้ามาอยู่ในภาพซึ่งไม่ใช่ตัวนางแบบ อาทิ ฉากหลังเป็นทะเล หรือ นางแบบกอดตุ๊กตาเอาไว้ ไปจนถึงสีสันต่าง ๆ ของฉากหลังด้วย โดยฉากสามารถแบ่งเป็น ฉากธรรมชาติ กับ ฉากในจินตนาการ (3) เครื่องแต่งกายของนางแบบ ได้แก่ ชุดที่นางแบบสวมใส่อันรวมไปถึงผ้าที่ใช้ปิดร่างกายนางแบบด้วย และ (4) เทคนิคการถ่ายภาพ อันได้แก่ มุมกล้อง ระยะภาพ และ การใช้เลนส์ องค์ประกอบย่อยทั้ง 4 อย่างนี้จะนำไปสู่ “แนวคิดของภาพ” (Theme) อันถือเป็นความหมายแรก ๆ ที่จะพบเห็นได้ในภาพอิโรติก

สัญญาณ (Sign) หมายถึง สิ่งที่ใช้เพื่อการสื่อความหมาย โดยจะต้องมีลักษณะต่อไปนี้ คือ 1) มีลักษณะทางกายภาพ สามารถจับต้องรับรู้ได้ด้วยอวัยวะสัมผัส เช่น ตัวอักษร ภาพวาด 2) จะต้องเป็นไปอย่างตั้งใจ นั่นคือ ผู้ใช้สัญญาณจะต้องตระหนักว่า รูปธรรมดังกล่าวนั้นเป็นสัญญาณ และ 3) เมื่อรูปธรรมถูกนำมาใช้ด้วยความตั้งใจ จะทำให้ความหมายของภาพ อักษร เสียง วัตถุ นั้น ต้องมีความหมายมากไปกว่าตัวมันเอง เช่น ถ้าภาพก้อนเมฆ หมายความว่าไปถึง การจะมีฝนตก จะถือว่าเป็นสัญญาณชนิดหนึ่ง สำหรับในงานชิ้นนี้ทุกอย่างที่อยู่ในภาพล้วนเป็นสัญญาณ อันได้แก่ ตัวนางแบบ ฉากหลังและอุปกรณ์ประกอบฉาก เทคนิคการถ่ายภาพ และ เครื่องแต่งกายของ นางแบบ โดยจะพุ่งเน้นตัวสัญญาณไปที่การสื่อความหมายว่าด้วยเพศสภาพและชนชั้นเป็นสำคัญ

รหัส (Code) หมายถึง ข้อตกลงร่วมที่ฝังจนกลายเป็นโครงสร้างที่ทำงานเบื้องหลังการ สื่อความหมาย ในงานวิจัยชิ้นนี้รหัสประกอบไปด้วย รหัสทางเพศสภาพ และรหัสทางชนชั้น ซึ่งเป็นตัวที่คอยควบคุมการทำงานของสัญญาณต่าง ๆ อาทิ สัญญาณรูปท่อนไม้ที่แสดงความหมายทาง เพศถูกกำหนดควบคุมด้วยรหัสทางเพศสภาพ เป็นต้น

เพศสภาพ (Gender) หมายถึง ความสัมพันธ์ ความนึกคิด ความเข้าใจในบทบาทของ หญิงชาย ซึ่งถูกกำหนดโดยกรอบแนวคิดของสังคม ไม่ใช่แค่การแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างหญิงกับ ชาย แต่รวมไปถึงอำนาจต่อรองในครอบครัวและสังคม ตัวอย่างเช่น สังคมกำหนดว่าเพศหญิงเป็น เพศที่จะถูกผู้ชายจ้องมอง ส่วนเพศชายจะเป็นผู้จ้องมองเพศหญิง

ชนชั้น (Class) หมายถึง แนวคิดเรื่องการแบ่งคนออกเป็นระดับตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคม สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้จะเน้นไปที่ ชนชั้นกลาง หรือ คนชั้นกลาง (Middle Class) ซึ่งมี ลักษณะเด่นคือ (1) เป็นคนที่สร้างสรรค์ด้านศิลปวัฒนธรรม ผ่านระบบสื่อสารมวลชนของไทย (2) สืบสายมาจากชนชั้นปกครอง ทั้งทางเครือญาติหรือธรรมเนียมในชีวิตประจำวัน และมีแนวความคิด เรื่องการใช้อำนาจต่อผู้อ่อนด้อยกว่า (3) ไม่มีความมั่นคงแน่นอนในแง่ของอุดมการณ์ โดยจะ ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสสังคม (4) เชื่อเรื่องความก้าวหน้า มีความทันสมัย มีความเป็นอยู่และ รายได้ในเกณฑ์ดีพอสมควร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการขยายแนวทางการศึกษาว่าด้วยสื่อทางเพศ, มายาคติ และสัญศาสตร์ โครงสร้างให้กว้างขวางออกไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในอนาคต โดยเฉพาะในเชิงวารสาร ศาสตร์ นิเทศศาสตร์ ภาษาศาสตร์ สตรีศึกษา และสังคมวิทยา ที่อาจจะนำมาปรับประยุกต์ให้เกิด หัวข้องานศึกษาใหม่ ๆ อันจะเป็นผลดีต่อวงการวิชาการ

2. ที่ผ่านมามีคนใช้สื่อทางเพศกันเป็นประจำแต่มักจะกล่าวถึงในทางลบ งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการยกระดับให้สื่อทางเพศมีแง่มุมลึกซึ้ง มีคุณค่ามากกว่าแต่เดิม เพื่อให้ผู้ใช้และผู้ศึกษาพัฒนาให้สื่อชนิดนี้เป็นประโยชน์อย่างชัดเจนต่อไป

3. เป็นการเผยให้เห็นถึงอำนาจที่ซ่อนเร้นและฝังอยู่ใน ตัวบท/ตัวสาร (text) ว่าดำรงอยู่แม้กระทั่งภาพโรติกที่มีเพื่อความเพลิดเพลินทางสายตา อันจะก่อประโยชน์ให้แก่แวดวงวารสารศาสตร์และสตรีศึกษาเพื่อนำไปต่อยอดทางความรู้